

'In the picture'
Een bronnencorpus / beeldbank van
juridische teksten uit de periode van
het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden

door

Isabel ROTTHIER

Abstract

November 2003, the Royal Academy of Dutch Language and Literature (Belgium) initiated the project 'Linguistic Aspects of Jurisprudence during the United Kingdom of the Netherlands'. This research project is financed and backed up by the Royal Academy and supervised by R. Willemyns, member of the Academy. The principal aim of the project was to gather and open up primary sources in order to gain a better insight in the choice and use of language and the language itself in the period between 1814 and 1830. The final product is a visual database with judicial texts that is made available for researchers. This visual database will be put at the disposal of the Oxford Text Archive in the course of 2007.

De Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde (KANTL) stimuleert de wetenschap door de uitvoering van "ondersteunend" en "voorbereidend" wetenschappelijk onderzoek op het terrein van taal- en letterkunde op zich te nemen. Deze instelling focust in het bijzonder op het toegankelijk maken van bronnen op het vlak van de cultuurstudie en het aanleggen van tekstedities en corpora. De beeldbank met juridische teksten uit de periode van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden ligt in het verlengde van deze doelstelling. In november 2003 startte de Academie dan ook met het project 'Talige aspecten van het gerecht tijdens het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden'. Het is een tweejarig onderzoeksproject, gefinancierd en ondersteund door de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, met R. Willemyns, lid van de Academie en professor historische taalkunde aan de Vrije Universiteit Brussel als promotor.

Willemyns startte in Vlaanderen het historisch taalonderzoek met een verkennend FWO-project ‘*Taalstandaardiseringsmechanismen in 19de-eeuws Nederlands*’.¹ Het onderzoek over het 19de-eeuwse Nederlands werd verder gezet met de projecten van Jetje de Groof, Wim Vandenbussche en Eline Vanhecke.² Deze onderzoeksprojecten hebben geholpen duidelijkheid te scheppen rond de gecompliceerde taalverhoudingen in het 19de-eeuwse Vlaanderen en over de gediversificeerde en vaak contradictoire standaardiseringsprocessen voor de uitbouw van het 20ste-eeuwse zuidelijke Nederlands. De eerste resultaten en de ontwikkelde methodologie hebben het onderzoek naar de 19de-eeuwse taal op de kaart gezet, zoals onder meer in het themanummer van *Verslagen en Mededelingen*³ en op het academiocolloquium van 28 mei 2003 is gebleken. Hoewel de recente onderzoeksresultaten heel wat nieuwe resultaten en inzichten hebben opgeleverd, is duidelijk geworden dat er nog heel wat terrein onontgonnen is. Het verkeerde taalbeeld van de 19de eeuw is o.a. kunnen ontstaan door een gebrek aan de exploratie van primair bronnenmateriaal, aldus Willemyns.

Het Academieproject sluit aan bij de uitgangspunten van de onderzoeksgroep van de VUB. De belangrijkste doelstelling van dit academieproject is enerzijds de ‘Talige aspecten van recht en gerecht tijdens Willem I’ grondiger te bekijken en anderzijds de primaire bronnen te verzamelen en te ontsluiten, die een beter inzicht in de taalkeuze, het taalgebruik en de taal - ‘een Nederlands’- mogelijk maken.⁴ Het eindproduct is een bronnencorpus / beeldbank van juridische teksten voor de Zuidelijke Nederlanden in de periode 1814-1830.

¹ WILLEMYS R., projectvoorstel 2003/10. Bijlage bij punt 5.1 van het verslag van de plenaire vergadering van 15 oktober 2003.

² *Idem*; VANDENBUSSCHE W., Een studie van het taalgebruik van arbeidersbewegingen in Brugge in de negentiende eeuw (doctoraatsproefschrift). Brussel, VUB, 2000; DE GROOF J., *Nederlandse taalplanning in Vlaanderen in de lange negentiende eeuw (1795-1914): een linguïstische analyse met speciale aandacht voor de wisselwerking tussen status- en corpusplanning* (doctoraatsproefschrift). Brussel, VUB, 2004. VANHECKE Eline: zie o.a.: www.nederlandsetaalkunde.ugent.be/index.php?id=7&type=file (2007-02-06) Studiedag ‘*Taalpolitiek, taalplanning en taalgebruik in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden 1814-1830*’. Gent, KANTL, 8 november 2006.

³ WILLEMYS R. (red.), De taal in Vlaanderen in de 19de eeuw. Historisch-sociolinguïstische onderzoekingen. In : *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 2002/3.

⁴ WILLEMYS R., projectvoorstel 2003/10.

⁵ WILLEMYS R., *ibid.* Bijlage bij punt 5.1.

1. HET ACADEMIE-PROJECT

Het Academie-project is opgebouwd rond drie pijlers: (1) gerechtelijke (2) bronnen (3) ten tijde van het 'Verenigd Koninkrijk der Nederlanden' voor het huidige Vlaanderen, Brussel (en Maastricht).⁵ Laten we hieronder focussen op de drie voormelde aspecten:

1 *Waarom aandacht voor talige aspecten van het gerecht?*⁶

Het gerechtelijk taalgebruik in de 19de eeuw en de variabelen die daarbij een rol speelden, werden totnogtoe niet onderzocht. V.F. Vanacker was de eerste taalkundige die gebruik maakte van gerechtelijke bronnen. Hij baseerde zich op gerechtelijke dossiers voor het bestuderen van de syntaxis van de gesproken taal in het Land van Aalst in de Nieuwe Tijden.⁷ Daarnaast hebben juristen als Van Goethem enerzijds en Van Dievoet anderzijds zich beziggehouden met de taal in het gerecht in de 19de eeuw⁸ en de geschiedenis van de wetstaal anderzijds.⁹ Bovendien is de jonge, maar intense belangstelling voor de historische sociolinguïstiek gegroeid.¹⁰ Ook aan de vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de Universiteit Gent werd het discoursanalytische onderzoek op basis van gerechtelijke documenten aangemoedigd.¹¹

2 *De bronnen: een bronnencorpus*

De twee centrale vragen die in dit project gesteld moeten worden, zijn:

1. wat is een bronnencorpus?
2. hoe vullen we het concept 'bronnencorpus' in dit project in?

⁶ *Idem.*

⁷ VANACKER V.F., *Syntaxis van gesproken taal te Aalst en in het land van Aalst in de XVde, XVIde en de XVIIde eeuw*. s.l., Belgisch Inter-Universitair Centrum voor Neerlandistiek, 1963.

⁸ VAN GOETHEM H., *De taaltoestanden in het Vlaams-Belgisch gerecht, 1795-1935*. Brussel, AWSLK, 1990.

⁹ VAN DIEVOET G.C.E., Het Nederlands als wetstaal in België in de negentiende en de twintigste eeuw, *Pro Memorie*, 2003, 5, 1, p. 96-118.

¹⁰ WILLEMYNS R., *ibid.*

¹¹ CARLIER Julie, "*Discoursanalytische en mentaliteitshistorische benadering van seksualiteitsbeleving in het interbellum. Fragmentarische geschiedenissen op basis van strafdossiers van zedenzaken van de correctionele rechtbank van Antwerpen (1920-1940)*". Gent, Universiteit Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling, promotor: Prof. dr. Gita Deneckere).

Een bronnencorpus is theoretisch een verzameling geschreven of gesproken taaluitingen die de essentiële bouwstoffen aanbieden voor alle vormen van taalkundig onderzoek. Een historisch bronnencorpus spitst zich toe op het uitwerken van een verzameling historische teksten die elementair zijn voor de studie van het Nederlands in het diachronische perspectief. Als voorbeeld geldt het corpus Gysseling, dat een bundeling is van 13de-eeuwse teksten en waarin volledigheid wordt nagestreefd.¹² In navolging van dit grootse werkproject besliste de Academie te investeren in de opbouw van historische taalcorpora. Onder de vleugels van de Academie en in samenwerking met de Gentse Universiteit werd eerst een corpus van 14de-eeuwse niet-literaire Nederlandse teksten aangelegd¹³, en in 2003 dat bronnencorpus van 19de-eeuwse juridische teksten.

3 *Waarom aandacht voor de periode van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1814-1830)?*¹⁴

Op de periode na 1830 is dankzij het bovengenoemde lopende onderzoek stilaan een duidelijk zicht. Wat eraan voorafgaat, blijft tot op vandaag vrij duister. De keuze voor de periode 1814-1830 is bijgevolg ingegeven door:

1. het feit dat over de rol van de taal en de taalpolitiek tijdens het Verenigd Koninkrijk ontzettend veel verkeerde voorstellingen en mythes bestaan;
2. het feit dat deze periode voor zowel de latere intern- als externlinguïstische ontwikkeling van het Nederlands belangrijk is geweest;
3. het feit dat het een vrij korte en duidelijk omschreven periode is;
4. het feit dat veel relevante informatie te vinden is in bronnen die slechts in heel beperkte mate gebruikt werden om de geschiedenis van onze taal te schrijven;
5. en tenslotte het feit dat heel wat bronnen uit deze periode nog geraadpleegd kunnen worden. De materiële toestand van heel wat documenten is echter zeer slecht of zwaar aangetast en zal er met de jaren alleen maar op achteruit gaan.

¹² GYSSELING M., *Corpus Middelnederlandse teksten*, Leiden en 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1981.

¹³ Zie VANHOUTTE E., Talig Erfgoed. De zuidelijke Nederlanden in de 14de eeuw. In: *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 2001/3.

¹⁴ *idem*.

2. BRONNENCORPORA: OUBOLLIGE, ENERGIE- EN GELDVERSLINDENDE INSTRUMENTEN?

Een Academie maakt zich in het huidige erfgoedlandschap niet echt populair wanneer zij de kaart trekt van de ontwikkeling van bronnencorpora. Bronnencorpora worden vooral door historici en archivariissen afgedaan als *oubollige, energie- en geldverslindende instrumenten*.¹⁵ Vanuit deze hoek komt met de regelmaat van de klok de vraag of '*bronnenpublicaties nog zin hebben?*'¹⁶

Enkele jaren geleden werd deze discussie zelfs nog gevoerd in de Bibliotheek- en Archiefgids. Noël Geirnaert, archivaris van de stad Brugge, somde toen drie criteria op die aantonen dat het investeren in bronnenpublicaties toch verantwoord kan zijn:

1. de bronnenpublicatie moet gericht zijn op een duidelijk doelpubliek;
2. de integrale publicatie van een tekst moet een echte meerwaarde geven ten opzichte van de andere toegangen;
3. de teksten die gepubliceerd worden, moeten belangrijk genoeg zijn om een integrale publicatie te verantwoorden.

We bekijken even of het door ons aangelegde bronnencorpus voldoet aan één van deze voormelde criteria.

1 *De bronnenpublicatie moet gericht zijn op een duidelijk doelpubliek*

Een historisch taalcorpus is een geslaagde bronnenpublicatie, aangezien het bestemd is voor vorsers die de aspecten van de Nederlandse taal in het diachronische perspectief willen bestuderen. Geirnaert noemt het corpus Gysseling een typevoorbeeld van een geslaagde bronnenpublicatie.¹⁷

Het was de bedoeling van dit Academie-project om de archivaris en de taalkundige te verzoenen. Een goed bronnencorpus kan enkel tot stand komen door een geslaagde wisselwerking en samenwerking tus-

¹⁵ GEIRNAERT N., Natuurlijk hebben bronnenpublicaties zin! In: *Bibliotheek- en Archiefgids*, 72 (1992) 1, p.4.

¹⁶ NUYTTENS M., Hebben bronnenpublicaties nog zin? In: *Bibliotheek- en Archiefgids*, 71 (1995) 3.

¹⁷ GEIRNAERT N., *op.cit.*, p.4.

sen archivariissen enerzijds en taalkundigen anderzijds. Door de handen in elkaar te slaan, kan in een minimum aan tijd heel wat bronnenmateriaal op een adequate en analytische wijze ontsloten worden. En dat kan nuttig zijn voor beide partijen.

Archivarissen merken echter terecht op dat de samenstelling van een bronnenpublicatie niet langer tot hun basistakenpakket behoort. Dat neemt niet weg dat een bronnencorpus voor taalkundigen een essentiële bouwsteen is voor de taalkundige analyse. Het corpus 19de-eeuwse juridische bronnen bijvoorbeeld was een initiatief van de Academie, dat de stemmen bundelde van de taalkundigen van de vier Vlaamse universiteiten, met als doel primaire bronnen onmiddellijk ter beschikking te stellen aan de geïnteresseerde taalkundige / onderzoeker en zo het archiefbezoek en -onderzoek uit te schakelen.

Een project dat een brug slaat en model stond voor het Academieproject was het Zweedse Oxenstierna-project.¹⁸ Dit project is een samenwerkingsverband van de Zweedse Academie en het Zweedse Rijksarchief. Het Rijksarchief stelt de documenten en serverruimte ter beschikking. De Academie bekostigt het 'editie'project. Naast het contextualiseren van de figuur Oxenstierna wordt een overzicht en metadata gegeven van de geselecteerde bronnen (hoofdzakelijk brieven), waarvan een foto en een getranscribeerde weergave wordt aangeboden. Hoewel de lay-out weinig sprekend en de zoekmogelijkheden binnen het corpus nog beperkt zijn, geeft het al goed aan welke mogelijkheden dit type online corpora kan bieden en welke voordelen beide partijen erbij kunnen hebben.

We stellen echter vast dat de kloof tussen de huidige ontsluitingspraxis in de archiefinstellingen enerzijds en de vraag naar bronnencorpora anderzijds zeer groot, bijna onoverbrugbaar is. In ons concreet geval betekent het dat in Vlaanderen nauwelijks online archievenoverzichten worden aangeboden. De vraag naar analytische bronontsluitingen confronteert de archivaris bijgevolg met de beperkingen binnen het eigen werkveld. Daartegenover staat dat taal- en letterkundigen aansluiten bij een traditie waar de vraag naar analytische bronontsluitingen enerzijds en het aanbieden van 'fulltext'-documenten anderzijds reëel is.

¹⁸ RA Zweden, Oxenstierna-project: <http://www.ra.se/ra/Oxenstierna/oxenstierna1.html> (2006-02-27). Of: Leonard Bernstein collection: <http://memory.loc.gov/ammem/lbhtml/lbhome.html> (2006-02-27)

2 *De integrale publicatie van een tekst moet een echte meerwaarde geven ten opzichte van de andere toegangen*

Met de huidige technologische mogelijkheden wordt stilaan afgestapt van de gedrukte bronnenpublicaties. Het corpus 19de-eeuwse juridische teksten verlaat de traditionele *format* en opteert voor een instrument dat online wordt aangeboden. Elektronische tekstcorpora zijn echter geen nieuwigheid. Sinds het begin van de jaren 1960 bestaat het eerste omvangrijke en elektronische tekstcorpus, het zogenaamde Brown corpus. Sindsdien zijn er tientallen grootschalige synchrone corpora ontwikkeld.¹⁹ Ook het Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie trekt al geruime tijd de kaart van de digitale tekstedities, met het DALF-project.²⁰

Ondertussen heeft de technologie niet stilgestaan. Ketelaar stelt als progressief alternatief voor een bronnenpublicatie ... een *publikatie van de analyses of regesten, parallel aan een editie op microfiche van de bijhorende documenten zelf*.²¹ Naar de huidige technologische mogelijkheden vertaald, betekent dit het aanbieden van 'digitale reproducties van de primaire bron (in ons geval een ingescand beeld) naast een set metadata'.²² Een overzicht van oude teksten online en bestaande historische taalcorpora wordt ons alvast aangeboden door Katrien Depuydt.²³ Online bronnencorpora zijn bijgevolg wel degelijk een vernieuwing qua ontsluiting en bieden zonder twijfel een meerwaarde ten opzichte van andere toegangen. Een online bronnencorpus brengt immers onbekende primaire bronnen fulltext bij een nieuw publiek. Hoewel het fysieke contact met het originele archiefstuk en de bewaarplaats verdwijnt, slaagt dit corpus er in een nieuw en geïnteresseerd publiek te bereiken. Door het bronnenmateriaal thuis te kunnen exploreren en de mogelijkheden ervan te kunnen ontdekken, komt de archiefdrem-

¹⁹ DE HERDT T., Een hulpprogramma voor manuele lemmatisering van oudere teksten. In: *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*. 2001/3, p. 431-432.

²⁰ zie bv. DALF-project. <http://www.kantl.be/dalf/index.htm> (2006-06-29).

²¹ NUYTENS M., Hebben bronnenpublicaties nog zin? In: *Bibliotheek- en Archiefgids*, 71 (1995) 3, p.151.

²² Gedigitaliseerde documenten stellen we niet gelijk aan 'het overtikken en bewerken van de documenten op computer' VANDENBUSSCHE W., *op.cit.*, p. 28, 31, 35.

²³ DEPUYDT Katrien en VAN DALEN-OSKAM Karina, *Oude teksten online. Een overzicht van internetcorpora met historische teksten*. INL, Working Paper 2001-01. (http://www.inl.nl/index.php?option=com_content&task=view&cid=176&Itemid=172 2006-06-15) Het corpus van Wim Vandenbussche wordt ook overgedragen aan het INL: zie VANDENBUSSCHE W., *op.cit.*, p. 35.

pel meteen een stuk lager te liggen. Dit impliceert eveneens dat een online corpus op termijn een groter en ruimer archiefpubliek kan genereren. Hoewel de doelgroep van een corpus in eerste instantie taalkundigen zijn, kan dit werkinstrument ook een hulp zijn voor onderzoekers uit andere disciplines. Sowieso bevat dit corpus 19de-eeuwse juridische teksten slechts een selectie aan bronnen. Amper 2% van de bewaarde strafdossiers uit de periode 1815-1830 werd geselecteerd. Dit corpus is bijgevolg eerder een smaakmaker dan een integrale vervanging van de primaire bron in de archiefbewaarplaats.²⁴

Het integraal transcriberen en uitgeven van teksten blijft de essentie voor een taalcorpus. Deze teksten vormen de basis voor het latere taalkundige onderzoek. Gedigitaliseerde teksten bieden daarbij extra troeven. De teksten kunnen taalkundig verrijkt worden door aan elke woordvorm in de lopende tekst een lexicaal of grammaticaal label toe te kennen. Dit impliceert eveneens dat de snelheid, de nauwkeurigheid en de geraffineerdheid van de mogelijke zoekacties in geautomatiseerde corpora enorme voordelen bieden.

Na het nemen van steekproeven²⁵ werd beslist dat in de loop van de twee jaar geen transcripties gemaakt zouden worden en bijgevolg af te wijken van de oorspronkelijke opzet van een bronnenpublicatie. Meerdere factoren zorgden ervoor dat we afzien van het aanbieden van transcripties: 1. het transcriberen van historische teksten is een zeer tijdrovende en intensieve aangelegenheid, 2. er bestaan momenteel nog te weinig conventies rond het transcriberen en het editeren van 19de-eeuws bronnenmateriaal, 3. om interpretatiefouten bij het transcriberen te kunnen achterhalen²⁶ is het nu en in de toekomst interessanter om in eerste instantie te kiezen voor een online beeldendatabank. Het constant bij de hand hebben van het originele bronnenmateriaal maakt dat bij twijfel over gemaakte transcripties en interpretaties van transcripties steeds teruggegrepen kan worden naar de oorspronkelijke bron.

²⁴ YAKEL E., The impact of internet-based discovery tools on use and users of archives. In: *Comma*, 2003, p.191-200.

²⁵ ROTTHIER I., *verslag project 'Talige Aspecten van recht en gerecht tijdens het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden'*, februari 2005.

²⁶ VANDENBUSSCHE W., *op.cit.*, p. 23-24.

3 *De teksten die gepubliceerd worden, moeten belangrijk genoeg zijn om een integrale publicatie te verantwoorden*

Wanneer is een tekst belangrijk genoeg? Wat is de waarde van het bronnenmateriaal dat opgenomen wordt in het corpus?

Dit bronnencorpus bevat geen *topstukken*²⁷ zoals die in de museale wereld bekend zijn. Het zijn bovendien geen archiefstukken die tegen hoge prijzen over de toonbank gaan. Het zijn stuk voor stuk archiefdocumenten die wegens hun openbaar karakter niet verkocht mogen worden.²⁸ Niet de belangrijkheid van gerechtelijke documenten vormt echter het uitgangspunt van het bronnencorpus. Een goed verantwoorde en uitgebalanceerde selectie van documenten door een groep van specialisten verbonden aan de vier Vlaamse Universiteiten maakt dat de investering in een bronnencorpus te verantwoorden is.

3. GELDVERSLINDEND? JAZEKER!

Hoewel de technologie al een enorme stap vooruit en richting onderzoeker gezet heeft, blijft het aanleggen van een elektronisch bronnencorpus een omslachtige bezigheid. Het corpus van 14de-eeuwse niet-literaire Nederlandse teksten is bv. een digitale toegang tot teksten met lemmatisering/indexering. Voor het vervolledigen van dit corpus werden meerdere deelprojecten door de KANTL georganiseerd: een coderingsproject (uitgevoerd door Janneke Diepeveen), een uniformiseringsproject (uitgevoerd door Ron Vanden Branden) en een transcriptieproject (uitgevoerd door Barbara Vanden Bossche en Filip Devos). Reproducties van de getranscribeerde documenten werden alsnog niet systematisch opgenomen in het corpus.

Met dit corpus wil de KANTL ten volle haar taak als onderzoekstimulerende instelling op zich nemen, in samenspraak met specialisten van de vier Vlaamse universiteiten. Het spreekt voor zich dat de voorgestelde gang van werken zeer omslachtig en arbeidsintensief is, en dat in een tijdsbestek van twee jaar en met één projectmedewerker dit resultaat niet binnen het bereik lag. Er zouden doordachte keuzes moeten worden gemaakt inzake opzet, omvang, bronnen en steekproefperiodes van het corpus.

²⁷ <http://www.wvc.vlaanderen.be/regelgevingcultuur/wetgeving/culterfgoed/topstuk-kendecreet/index.htm> (2006-06-28).

²⁸ selectiecriteria in: VERWILGHEN M., *Richtlijnen betreffende de archieven van de rechterlijke macht: selectielijsten en bewaartermijnen*. Brussel, 2002 (niet gepubliceerde brochure).

Het bronnencorpus 19de-eeuwse teksten verschilt op dat vlak wezenlijk van het bestaande corpus Gysseling. In dat project werd 'volledigheid' nagestreefd, waarbij getracht werd alle bestaande teksten uit de 13de eeuw te traceren en in het bronnencorpus op te nemen. Deze manier van werken is niet haalbaar en zelfs niet wenselijk voor een 19de-eeuws bronnencorpus. Er worden immers duizenden gerechtsteksten bewaard die onmogelijk allemaal 'in the picture' kunnen staan. De kunst zit hem in het uitzetten van een verantwoorde selectie. Om tot een goede selectie te komen, is het belangrijk dat het bestaande bronnenarsenaal in kaart gebracht wordt, dat er rekening wordt gehouden met de doelstellingen van het project en de aanwijzingen van de begeleidingscommissie en dat de beschikbare budgetten en de te besteden tijdspanne gerespecteerd worden.

4. 'IN THE PICTURE': EEN BEELDBANK

Aangezien bij het begin van het project de juridische bronnen uit de 19de eeuw nog niet in kaart gebracht waren, werd ervoor geopteerd om een archievenoverzicht aan te leggen van de bewaarde juridische bronnen in de periode 1814-1830. Dit overzicht zou vervolgens de basis zijn van een doordachte selectie van de bronnen, waarvan dan de reproducties met bijpassende metadata aangeboden zouden worden. Er werd beslist om een budget voor het reproduceren van 10.000 archiefbeelden (ongeveer 2 miljoen woorden) te voorzien. Deze beeldbank kan in een latere fase aangevuld worden met getranscribeerde teksten die eventueel verrijkt zijn met 'tags'. En kan bovendien nieuw beeldmateriaal aan toegevoegd worden.

5. JURIDISCHE BRONNEN: DE DENKBEELDIGE SPELD...

Om zicht te krijgen op het gerechtelijk taalgebruik in de 19de eeuw is het belangrijk de geschikte gerechtelijke bronnen uit te kiezen. Een doordachte bronnenkeuze is echter geen sinecure. Bij de aanvang van het project hadden de vertegenwoordigers van de beoordelingscommissie hoofdzakelijk interesse voor:

1. bronnen die voor heel Vlaanderen bewaard zijn: dit maakt onderzoek naar stad en platteland mogelijk;
2. bronnen die bewaard zijn voor de volledige periode 1815-1830, waardoor onderzoek op basis van meerdere steekproefperiodes mogelijk is;

3. een bronnenset die meerdere taalregisters bevat (formeel en informeel taalgebruik);
4. bronnen van particulieren, zoals advocaten, getuigen, enz.;²⁹
5. bronnen met inhoudelijk een gelijklopende thematiek of onderwerp;

Rekening houdend met de doelstellingen en de vooropgestelde selectiecriteria vallen een aantal documenten uit de boot. Het betreft:

1. documenten die opgemaakt werden door een centrale overheid en die verspreid werden naar de lagere regionale overheden³⁰, zoals wetteksten en het vergelijken van vertalingen van de wetboeken,³¹ of het staatsblad (*journal officiel*)³².³³ Ook richtlijnen van het ministerie, van de administraties of van de provinciegouverneur met betrekking tot de taalpolitiek zijn zeer interessante bronnen;
2. documenten die uitsluitend door een centraal gerechtelijke instantie zijn aangemaakt, zoals archiefstukken van het Hooggerechtshof van Brussel en Luik;
3. vonnissen van rechtbanken, die een te eenzijdige formele taal gebruiken;
4. bronnenreeksen die fragmentarisch bewaard zijn, zoals archieven van advocaten;³⁴
5. er bestaat binnen de gerechtelijke bronnen geen reeks 'egodocumenten'. Er moeten m.a.w. bronnen geselecteerd worden die egodocumenten kunnen bevatten;

²⁹ W. Vandebussche trachtte in zijn proefschrift een geordende catalogus met louter en alleen informele teksten van de gewone man aan te leggen, maar stelde vast dat dit onbegonnen en te arbeidsintensief werk is. VANDENBUSSCHE W., *op.cit.*, p.25.

³⁰ Archievenoverzicht van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, 1815-1830. In: VAN DEN ECKHOUT P., VANTHEMSCHE G. (red.), *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België 19de-20de eeuw*. Brussel, VUBPress, 2001, p. 528-534.

³¹ Wetboeken vertalingen in noorden: van der Linden J., d'Engelbronner, W. Bilderdijk en vertalingen in het zuiden: Cornelissen N., Lorio.

³² Het 'Journal Officiel' werd in het Nederlands, 'Vlaams' en Frans vertaald.

³³ VAN DIEVOET G., Het Nederlands als wettaal in België in de negentiende en de twintigste eeuw. In: *Pro Memoria. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis in de Nederlanden*, 2003, 5.1., p. 96-118. Meer info over Veen Theo, 'En voor berisping is hier ruime stof' Over codificatie van het burgerlijk recht, legistische rechtsbeschouwing en herziening van het Nederlandse privaatrecht in de 19de en 20de eeuw. In: *Bijlagen bij Pro Memoria. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis in de Nederlanden*, 2001, 3.2., p. 7.

³⁴ Fragmentarisch bewaarde archieven: archieven van advocaten. Wij vonden één advocatenarchief van Charles Liedts (1802-1878) dat bewaard wordt in het Liberaal Archief. Dit archiefstukken werden in het Frans opgesteld. Zie archief Charles Liedts (1823-1877): http://www.odis.be/pls/odis/opacuvw.toon_een_uvww?p_rubriek_id=AE&p_id=1219 (2006-06-15)

6. archiefstukken die in slechte staat zijn door papierverpulvering, schimmels, ontbrekende tekstfragmenten.

De weggeselecteerde documenten zijn niet minder waardevol dan de documenten die wel in aanmerking komen voor selectie. Het is wel zo dat deze documenten niet reeksmatig aanwezig zijn en te veel hiaten vertonen waardoor ze niet aan de vooropgestelde selectiecriteria voldoen. Het spreekt voor zich dat bij het herformuleren van de selectiecriteria bepaalde bronnen opnieuw in het vizier kunnen komen. De beperking van dit corpus is meteen ook de aanzet tot uitbreiding van het corpus of tot de aanmaak van een nieuw corpus.

6. DE JURIDISCHE BRON: OPSPORING VERZOCHT!

In tegenstelling tot wat verwacht werd bij de aanvang van het project bevinden de gerechtelijke bronnen uit de periode 1815-1830 zich hoofdzakelijk in de 'Zuidelijke Nederlanden'. De notarissen, rechtbanken en politiediensten functioneerden na de Belgische onafhankelijkheid gewoon verder zoals tevoren. De grote uitzondering op deze regel zijn de archieven van de rechtbanken in de provincie Limburg en meer in het bijzonder Maastricht. Limburg werd in 1839 officieel opgesplitst in een Nederlands en een Belgisch deel. Maastricht werd de hoofdplaats van het Nederlandse deel. Tongeren zou op Belgisch grondgebied de rol van hoofdplaats op zich nemen. Het register met de arresten en audiëntiebladen van het hof van assisen van Maastricht vanaf de Belgische onafhankelijkheid (1830) werd letterlijk in stukken gescheurd. De 'Belgische' zaken werden aan België gegeven, de overige bleven bewaard in Maastricht. Bij deze scheuractie zijn heel wat arresten en dossiers 'verdwenen'.³⁵

Onze zoektocht naar bronnen in 'de Zuidelijke Nederlanden' was omslachtig. Er bestaat tot op heden in Vlaanderen geen online archievenoverzicht of archiefdatabank die de opzoekfase naar de bronnen vereenvoudigt. We konden evenmin gebruik maken van online inventarissen. De enige online archiefinventaris is terug te vinden op de web-

³⁵ Zie inventarissen: HARDENBERG H. *Inventaris van de archieven der rechtscolleges, alleensprekende rechters en rechterlijke ambtenaren, 1794 tot 1841 gefungeerd hebbende op het grondgebied van de tegenwoordige provincie Limburg, zogenaamde 'nieuw-rechterlijke archieven'*. Maastricht, Rijksarchief Limburg. <http://www.rijksarchieflimburg.nl/overzicht/index.html> (2006/06/29). ROTTHIER I., *Inventaris van het archief van het hof van assisen te Limburg*. Beveren, ARA, 2002.

³⁶ Zie noot 15.

site van het Rijksarchief in Maastricht.³⁶ Alle archieven dienden ter plaatse gelokaliseerd te worden. Het merendeel van de gerechtelijke archieven wordt bewaard in het Rijksarchief te Beveren, het Rijksarchief Anderlecht, het Rijksarchief te Maastricht en het Rijksarchief te Hasselt. Notariële akten en politiearchieven zijn verspreid over Vlaanderen en worden de ene keer bewaard in een Rijksarchief, en de andere keer in een stads- of gemeentearchief.

De toegangen (inventarissen, nadere toegangen, depotlijsten, enz.) die in de archiefbewaarplaatsen aan de onderzoeker worden aangeboden, zijn soms afwezig, veelal verouderd maar bovenal van zeer uiteenlopende kwaliteit. De ervaring leert ons dat de inventarissen van de archieven van de hoven van assisen en van notarissen het accuraatst zijn. En uiteindelijk worden de archieven die het best ontsloten zijn, het vlugst opgemerkt. Deze archieven worden bijgevolg het gemakkelijkst geselecteerd voor het wetenschappelijk onderzoek of bij de samenstelling van een corpus.³⁷

Na de lokalisatie van de archieven, bekeken we welke documentsoorten exact bewaard zijn én in welke taal de documenten zijn opgesteld.³⁸ Als onderzoeker ben je verplicht om alle archiefdozen op te vragen, de inhoud ervan te controleren en de taalkeuze na te gaan. Pas na afronding van deze fase kon beslist worden welke archieven in aanmerking komen voor opname in het bronnencorpus. De Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde stelt dit volledige archievenoverzicht van gerechtelijke bronnen uit de periode 1814-1830 ter beschikking aan de onderzoeker.

7. EEN KWESTIE VAN KEUZES MAKEN

Na het in kaart brengen van de bestaande juridische bronnen was het tijd om een keuze te maken uit de massa documenten die bewaard wordt. Daarbij werden de selectiecriteria van de beoordelingscommissie en het vooropgestelde budget gerespecteerd. Het bronnencorpus is opgebouwd rond twee grote **bronnenclusters**.

³⁷ Ook Mc Kitterick stelt vast dat de bronnen die het meest accuraat ontsloten zijn, het vlugst geraadpleegd zullen worden. Zie: MC KITTERICK D., *The Historian's view*. In: DONGELMANS B., LEERINTVELD A., VAN DER WEEL A., *Digital Access to book trade. Papers of the 2001 conference in The Hague*. Leiden, Academic Press, 2002, p. 10.

³⁸ Hoewel 'taal' een ISAD(G)-veld is, wordt er nagenoeg in geen enkele inventaris melding van gemaakt. Zie ISAD(G): *General International Standard Archival Description. Adopted by the Committee on Descriptive Standards*, Stockholm, Sweden, 19-22 september 1999 (2de editie). Ottawa, 2000.

Maar liefst 80% van het corpus is opgebouwd rond de strafdossiers van het hof van assisen. Dit komt overeen met 100 dossiers. De geselecteerde strafdossiers hebben hoofdzakelijk betrekking op gepleegde diefstallen. Deze archieven worden geselecteerd omdat ze als de parels van het 'gerechtelijk archief' worden beschouwd. Deze bronnen genieten bovendien een voorkeursbehandeling qua ontsluiting. Dit betekent dat de dossiers van het assisenhof Antwerpen, Limburg en West-Vlaanderen tot op het niveau van de zaak beschreven zijn. De dossiers van het assisenhof Brabant en Oost-Vlaanderen werden ontsloten tot op het niveau van de naam van de beschuldigde en de gepleegde misdaden. De dossierinhoud en de omvang van een individueel dossier wordt evenwel niet beschreven. De meeste dossiers van de hoven van assisen zijn materieel in goede staat. Deze dossiers zijn homogene archiefreeksen die volledig zijn in tijd en ruimte. Alle archieven van de hoven van assisen (m.b.t. Verenigd Koninkrijk der Nederlanden) zijn bewaard, in tegenstelling tot archieven van rechtbanken van eerste aanleg of parketarchieven, die verloren zijn gegaan door brand, vernieling, enz. Bovendien zijn er nooit archiefselecties toegepast op de archieven van het hof van assisen, in tegenstelling tot de archieven van rechtbanken van eerste aanleg of parketarchieven.³⁹

Een zaak die voor het hof van assisen verschijnt, heeft meerdere gerechtelijke stadia doorlopen en is door 'verschillende handen' gegaan. Elke stap in de strafrechterlijke procedure laat papieren sporen na. Een dossier van het hof van assisen bevat processen-verbaal (burgemeester, politiecommissaris, politieagent), het onderzoeksdossier van het parket (met verhoren van verdachten en verklaringen van getuigen, verslagen of attesten van dokters, landmeters, enz.), de correspondentie van magistraten of andere betrokken partijen, stukken van de raadkamer en kamer van inbeschuldigingstelling (bv. de akte van inbeschuldigingstelling en verwijzings(arrest)) en stukken van het hof van assisen (het verhoor van de beschuldigde door de voorzitter van het hof, vragen en antwoorden aan de jury). Een dossier kan naast de officiële documenten ook brieven, verzoekschriften, enz. bevatten.

De resterende 20% van het corpus bestaat uit notariële akten, en in het bijzonder boedelbeschrijvingen (inventarissen) en akten over openbare verkopen. Ook deze keuze willen we kort toelichten. De notariële akten beschikken immers over enkele wezenlijke troeven voor opname in het bronnencorpus. Al sinds de 16de eeuw bestaat de notariële

³⁹ GADEYNE G. *De Rechtbank van eerste aanleg (en voorlopers). Organisatie, taken, bevoegdheid en archiefvorming. Deel I. De Rechtbank van eerste aanleg (algemeen) en de burgerlijke rechtbanken (1794-1970)*, Brussel, ARA, 1997 en VELLE K., *Het openbaar Ministerie in België (1796-1995)*. Brussel, ARA, 1995.

akte als 'juridische' bron, waardoor gemakkelijk een brug geslagen kan worden van de 16de eeuw tot de 19de eeuw. Bovendien is het de bron die in de periode 1814-1830 het snelst is overgeschakeld van het Frans naar het Nederlands.⁴⁰ Er zijn vaak 'egodocumenten' zoals testamenten en verzoekschriften toegevoegd aan de akten. Bovendien wordt in de akte aangegeven of de comparant geletterd is en in welke taal de akte wordt voorgelezen. Het zijn homogene archiefreeksen die volledig zijn in tijd en ruimte, die goed ontsloten zijn en die integraal bewaard worden. De notariële akten zijn gebundeld per jaar. De archievenoverzichten geven een overzicht van de dozen per jaar.

Ruimtelijke spreiding

Er werd geopteerd om per provincie twee plaatsen te selecteren, namelijk een hoofdplaats en een perifeer gebied, gelegen in een verschillend gerechtelijk arrondissement. Dit biedt het wezenlijke voordeel dat gerechtelijke ambtenaren uit twee verschillende regionale schrijfculturen identieke documenten invullen. In de onderstaande tabel wordt een overzicht gepresenteerd van de ruimtelijke ordening waarvoor gekozen werd.

Provincie	Stad	Perifeer gebied
Antwerpen	Antwerpen Gerechtelijk arrondissement Antwerpen	Arendonk - Mol - Olmen - Retie - Geel - Meerhout gerechtelijk arrondissement Turnhout
Brabant	Brussel Gerechtelijk arrondissement Brussel	Scherpenheuvel, Tienen, Zoutleuw - Geetbets Gerechtelijk arrondissement Leuven
Limburg	Maastricht ⁴¹ Gerechtelijk arrondissement Maastricht	Herk-de-Stad, Peer, Hasselt, Bocholt Borgloon - Hasselt - Herk-de-stad - Peer - Tongeren ⁴²

⁴⁰ Zie: <http://www.meertens.knaw.nl/boedelbank/index.php?actie=literatuur> (2006-10-15).

⁴¹ Zie ROTTHIER I., *vorderingsverslag februari 2005*.

⁴² Er is niet voldoende bruikbaar materiaal voor één bepaald(e) gemeente / gerechtelijk arrondissement. Daarom stellen we voor om bruikbare akten van de hele provincie te selecteren.

Oost-Vlaanderen	Gent Gerechtelijk arrondissement Gent	Hamme-Temse Gerechtelijk arrondissement Dendermonde
West-Vlaanderen	Brugge Gerechtelijk arrondissement Brugge	Hooglede - Staden - Langemark - Poperinge Gerechtelijk arrondissement Ieper ⁴³

Figuur 1. Ruimtelijke spreiding: selectie in het corpus

Steekproefperiodes

Er werden twee steekproefperiodes uitgezet, nl. 1823 en 1829-1830. Deze keuze werd mee ingegeven door de uitvoering van de taalbesluiten van 1819, 1829 en 1830.

Aangezien er vóór 1819 slechts in een beperkt aantal bronnen Nederlands werd gebruikt, hebben we beslist om - voor de samenhang van het bronnencorpus - geen steekproefperiodes voor 1823 te selecteren.⁴⁴ De periode 1815-1822 wordt duidelijk getekend door een toenemende vernederlandsing in de documenten. Deze vernederlandsingsperiode verloopt niet overal even vlot en wordt pas afgerond in 1823. Heel wat processtukken, waaronder een van de sleutelstukken, nl. de akte van beschuldiging en het verwijzingsarrest, werden tot eind 1822 systematisch in de Franse taal opgesteld. Door deze grote verscheidenheid in taalkeuze voor 1823 is het moeilijk om een homogene waaier documenten in het Nederlands opgesteld voor heel Vlaanderen te vinden en in een bronnencorpus op te nemen. Willen we een zo uniform mogelijke samenstelling van het corpus voor de 'Zuidelijke Nederlanden', dan kunnen de dossiers pas vanaf 1823 (voor Limburg -en Brabant- pas vanaf mei) geselecteerd worden.

8. EEN FORUM VOOR BRONNENCORPORA: TUSSEN DROOM EN DAAD

Het aanmaken van bronnencorpora is een cruciale én noodzakelijke wetenschappelijke stap tussen de archiefbewaarplaats en het eigenlijke taalkundige onderzoek. Toch bestaat er in Vlaanderen tot op vandaag

⁴³ Door WOI zijn de meeste akten van arrondissement Ieper en omstreken vernietigd. Enkel voor kanton Poperinge is een bruikbare en volledige set documenten bewaard.

⁴⁴ Vanaf 1815 al heel wat notariële akten in het Nederlands werden opgesteld, zie ROTTHIER I., *De taal in de 19de-eeuwse gerechtbronnen* (KANTL, lezing november 2006).

geen forum dat zich buigt over de coördinatie en het aanbieden van digitale bronnencorpora aan de onderzoeksgemeenschap. Aangezien het aantal reproducties te groot was, het aantal bestanden heel wat opslagruimte inneemt en dit bovendien heel wat onderhoud vraagt, kon de Academie onmogelijk instaan voor het beheer van het corpus. Samenwerkingsverbanden zoals het Oxentiernaproject in Zweden bleken ook onmogelijk, waardoor uiteindelijk aansluiting werd gezocht bij het Oxford Text Archive.⁴⁵

AHDS (= Arts and Humanities Data Service Literature, Languages and Linguistics) wordt ondersteund door Oxford Text Archive van Oxford University. AHDS verzamelt, documenteert, bewaart en promoot het gebruik van digitale bronnen ter ondersteuning van het onderzoek en onderwijs binnen de vakgebieden literatuur, talen en taalkunde. AHDS adviseert en ondersteunt zowel degenen die digitale data aanleveren als de gebruikers. Oxford Text Archive bestaat sinds 1976 en komt tegemoet aan de noden van de nieuwe generatie onderzoekers en leerkrachten door een platform aan te bieden voor moeilijk te vinden tekstmateriaal en taalcorpora. Meer dan 2000 verschillende bronnen in meer dan 20 talen worden vandaag aangeboden en deze collectievorming gaat verder. Dat er in de loop van 2007 een eerste bronnencorpus 19de-eeuwse Nederlandse teksten wordt opgenomen, kan de Academie en de onderzoeksgemeenschap alleen maar verheugen.

Het spreekt voor zich dat het aanbieden en onderhouden van een beeldbank van om en bij de 10.000 reproducties geen eenvoudige opdracht is. De geselecteerde bronnen worden op een zeer rudimentaire, manier gepresenteerd. Men moet als gebruiker in het startscherm een keuze maken tussen hof van assisen en notariaat. Vervolgens selecteert men de steekproefperiode en de gewenste regio. Dan komt men uit op het uiteindelijke bronnenoverzicht en de archiefcodes zoals ze werden vastgelegd door het Rijksarchief. Indien men een identificatiecode aanklikt van het hof van assisen, komt men uit op een overzicht van de analytische beschrijvingen van de verschillende dossierstukken waaraan een foto gekoppeld is (zie figuur 2). De notariële akten worden niet analytisch beschreven. Er wordt meteen een foto aangeboden. Gezien de beperkte financiële middelen werden geen extra zoekfuncties toegevoegd aan het bronnencorpus. De gebruiker wordt verplicht - net als in een archiefinventaris - top-down⁴⁶ te zoeken en op voorhand de logica van de archieven al goed te kennen en te doorgronden.

⁴⁵ <http://ota.ahds.ac.uk/> (2006-11-05).

⁴⁶ *ISAD(G): International Standard of Archival Description.*

Rijksarchief / HA / Antwerpen / 1829 / 512_0026_000_01270

document	gerechtelijke instantie	plaats	datum	foto's	frans
lijst te dagvaarden getuigen	hof van assisen: procureur- crimineel	Antwerpen	1823	<u>01</u>	0
dossieromslag	Griffie	Antwerpen	1823- 05-31	<u>03</u>	0
proces-verbaal	Politie	Antwerpen	1823- 03-26	<u>05 06</u>	0
ontvangstbewijs bevel tot bewaring	Onderzoeksrechter	Antwerpen	1823- 03-31	<u>07</u>	0
bevel tot bewaring	Onderzoeksrechter	Antwerpen	1823- 03-29	<u>08 09</u>	0
brief aan PDK	Politie	Antwerpen	1823- 03-27	<u>11</u>	0
bevel tot dagvaarding getuigen	Onderzoeksrechter	Antwerpen	1823- 04-09	<u>13 14</u>	0
bevel tot dagvaarding getuigen	Onderzoeksrechter	Antwerpen	1823- 04-01	<u>15 16</u>	0
verhoor getuige	Onderzoeksrechter	Antwerpen	1823- 04-02	<u>17 20 21</u> <u>24 23 22</u> <u>19 18 25</u> <u>28 27 26</u>	0
verhoor getuige	Onderzoeksrechter	Antwerpen	1823- 03-29	<u>29 32 31</u> <u>30</u>	0
rekwisitoor	openbaar ministerie: procureur des Konings	Antwerpen	1823- 04-15	<u>33</u>	0
verwijzing raadkamer	EA raadkamer	Antwerpen	1823- 04-16	<u>35 37 38</u>	0
staat met stukken van overtuiging	Griffie	Antwerpen	1823- 04-28	<u>39</u>	0
rekwisitoor	HG: procureur-generaal	Brussel	1823- 05-12	<u>41</u>	0
verhoor beschuldigde	hof van assisen: voorzitter	Antwerpen	1823- 05-20	<u>43 44</u>	0
inhoudstafel strafdossier	Griffie	Antwerpen	1823- 04-18	<u>45</u>	0

arrest	HG: kamer van inbeschuldigingstelling	Brussel	1823-05-12	<u>47</u> <u>50</u> <u>51</u> <u>54</u> <u>53</u> <u>52</u> <u>49</u> <u>48</u>	0
akte van beschuldiging	HG: procureur-generaal	Brussel	1823-05-15	<u>55</u> <u>58</u> <u>57</u>	0
lijst te dagvaarden getuigen	deurwaarder	Antwerpen	1823-05-21	<u>59</u>	0
lijst te dagvaarden getuigen	hof van assisen: procureur-crimineel	Antwerpen	1823-05-20	<u>61</u> <u>62</u>	0
stuk met vragen en antwoorden jury	hof van assisen: procureur-crimineel	Antwerpen	1823-05-23	<u>63</u> <u>65</u>	0
stuk overhandiging dossierstukken	Griffie	Antwerpen	1823-05-20	<u>67</u>	0

Figuur 2. Analytische beschrijving van een strafdossier van het hof van assisen van Antwerpen, 1829.

We hopen dat het bronnencorpus in de loop van 2007 ter beschikking komt van de onderzoeker. De ondersteunende teksten en contextgegevens zullen eveneens gratis aangeboden worden door de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde aan de onderzoeksgemeenschap. Onderzoekers die gebruik willen maken van het corpus dienen zich eerst aan te melden bij de KANTL en het doel van hun gebruik toe te lichten.

9. VERHAAL ZONDER EINDE

In deze bijdrage wordt de beeldbank van juridische teksten uit de periode van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden 'in the picture' geplaatst. We pleiten in deze bijdrage niet enkel voor een hedendaagse aanpak en invulling van bronnencorpora, maar evenzeer voor een geactualiseerde visie op en een wisselwerking tussen archiefontsluiting, archiefondersteunende activiteiten en taalkundig onderzoek. Bovendien willen we aanstippen dat analytische beschrijvingen van primair bronnenmateriaal het best te verantwoorden zijn wanneer strakke selectiecriteria vooropgesteld worden door een expertenteam en de context van de documenten gerespecteerd wordt. Of hoe een geïntegreerde en holistische benadering een meerwaarde kan zijn voor de internationale onderzoeksgemeenschap.